

Ryssland och historiens början

Morgan Olofsson

Stockholm: Silc Förlag 2018

171 sider. ISBN 9789198351255

Anmeldt av **Geir Flikke** [professor i Russland-studier, Universitetet i Oslo, geir.flikke@ilos.uio.no]

I dedikasjonen til boken *Ryssland och historiens början* innrømmer forfatter Morgan Olofsson at det ikke har tatt lang tid å skrive den. Forleggeren på Silc forlag «vågade tro på mig när jag utlovade att skriva den här boken på några månader». Denne takksigelsen er kanskje også en innrømmelse som følger denne leseren hele boken igjennom. Burde forfatteren ha tatt seg mer tid?

Strukturen i boken synes på samme tid lett tilgjengelig og velkjent. Olofsson reiser tilbake til sin egen tid som korrespondent i Moskva og henter frem gamle intervjuer for å sette den nye tiden i relieff. Ledemotivet er at Russland er «en gåta insvept i ett mysterium inuti en rebus». Dette noe slitte Churchill-sitatet dukker opp i teksten med jevne (og ujevne) mellomrom og tjener mer som en slags motivasjon for skrivingen enn som et strukturerende moment for leseren.

Olofsson møter igjen et av sine tidligere intervjuobjekter, Lena Vysjinskaja, som gikk i fredsdemonstrasjoner på slutten av 1980-tallet, og som kjempet for Russlands frihet på begynnelsen av 1990-tallet. Han kaller henne Lena «den opphøyde», og det nye intervjuet med henne virker tidvis både skarpt og tidsmessig. Han graver i sine erindringer og finner frem til en artikkel om streiken på Bolsjoj-teateret på 1990-tallet, og deretter finner han tilbake til Gediminas Taranda, «den dansende entreprenøren», som Olofsson kaller ham. De tilbringer først en formiddag og deretter en kveld sammen, og den velrenommerte danseren og teatermannen forteller den svenske korrespondenten hvorfor Putin har reddet Russland, og hvordan han skal fortsette å gjøre akkurat det.

Det er andre personasjer her også. Mest imponerende er Olofssons erindringer om et intervju med Sjamil Basajev på 1990-tallet og jakten på et intervju med kommunistenes leder, Gennadij Ziuganov. Olofsson gjør det tydelig for oss at han klarte å fornærme Basajev, og at han først etterpå fikk en kald fornemmelse av hva dette kunne innebære for ham personlig. Her blir teksten nokså knapp og kortpustet, og man kan bare ane at korrespondenten må ha vært livredd. Som Olofsson sier, reiste

han sydover etter intervjuet. ORT-journalistene som reiste nordover, ble tatt som gisler. Den store konteksten er imidlertid underkommunisert, og jeg sitter som leser igjen med følelsen av at her hadde det vært langt mer å skrive om.

Jakten på Ziuganov er pakket inn i et annen narrativ som kalles «den lyvende journalisten». Her skriver ikke Olofsson om seg selv, vel å merke. Snarere tvert imot hevder han at hans trang til å skrive om det som virkelig skjedde i kulissene i det russiske presidentvalget i 1996, ble overstyrt av en vestlig trang til å «normalisere» Russland. I dette kapitlet trekkes elementer av mediekontrollen på 1990-tallet inn i narrativet, men igjen blir det nærmest for forbigående inntrykk å regne, som den alkohol dunsten Olofsson beskriver idet han (slik han husker det) passerer av Jeltsin etter gjenvalget i 1996. Beskrivelsen blir imidlertid for fragmentert og springende for denne leseren.

La det være sagt med en gang: Intervjuene, også de erindrede, har likevel en fascinerende umiddelbarhet over seg. Det er en dreven journalist som ser tilbake, og det er en ærlig journalist som oppsøker de samme menneskene i 2018. At Olofsson vil at boken skal handle om noe annet enn erindringer, nemlig om dialog mellom Sverige og Russland, blir derimot ikke sittende som et varig inntrykk. Det varige inntrykket leseren får, er av det evige Russland, ikke av dialogen mellom de to landene Sverige og Russland. Dette synes da også forfatteren å innrømme i det korteste av alle kapitlene i den allerede knappe boken, et kapittel på litt over to sider som heter «Den svenska återvändsgränden». Dette er et lite tilfredsstillende kapittel som bare støtter seg på det etterfølgende intervjuet med Sveriges sosialdemokratiske utenriksminister, Lena Hjelm-Wallén. Hun erindrer blant annet en kort samtale med Putin tidlig på 2000-tallet, der Putin lovet ministeren at han skulle spa opp de politiske partiene Sverige trengte for å være fornøyd med det russiske systemet (s. 77).

Men så var det bokens struktur. Først etter at jeg hadde lest hele boken, ble det klart for meg hvilket grep Olofsson har benyttet. Bokens kapitler følger samme struktur som i Mikhail Zygars *Vsia kremlevskaja rat'* (Kremls hærskarer), med korte ingresser om hva kapitlet handler om, og deretter perseptive intervjuer. I motsetning til Zygar, som har hatt tilgang til den fremste eliten i Russland, må Olofsson imidlertid grave frem gamle respondenter fra hukommelsen. Dette er da også et grunnleggende problem i boken.

Jeg lurar også på om redaktøren har begått en bommert. Midt i intervjuet med Lena Hjelm-Wallén kommer nemlig følgende sekvens:

(...) Jag berättar om hennes namne, Lena den upphöjde och hur hon hade definierad om begreppen demokrati och marknadsekonomi. Orden hade kommit att betyda just det omvända för manga. Det var ju nästan Orwellsk ... (s. 74–75)

I denne passasjen er det vel snarere forfatteren som har omdefinert sine intervjuobjekter. Utenriksminister Lena og «opphøyde» Lena kan ikke være en og samme person, ettersom «den opphøyde» peker tilbake på etternavnet til Lena Vysjinskaja.

Omtrent her slutter også min opprinnelige fascinasjon for boken. Å skrive en bok basert på erindringer krever mer enn noen måneder, og å få den til å forklare hvordan autoritære krefter truer både Europa og Russland i dag, krever et helt annet oppsett, en langt mer gjennomtenkt argumentasjon og en grundigere empiri. Som erindringsbok har *Ryssland och historiens början* potensial, men også her undrer jeg meg: Hvorfor ble ikke potensialet utnyttet til fulle?